

Universiteit
Leiden

The Netherlands

In wat voor land leef ik eigenlijk? Anil Ramdas, onmogelijk kosmopoliet

Amatmoekrim, K.D.

Citation

Amatmoekrim, K. D. (2023, September 26). *In wat voor land leef ik eigenlijk?: Anil Ramdas, onmogelijk kosmopoliet*. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3641967>

Version: Publisher's Version

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3641967>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

6

Kanonschoten in de ochtend

Het is ver over twaalf 's nachts. We gaan. Rijden Suriname in. Warm, vochtig, verbazingwekkend. Ik hou van dit land, godverdomme.

Anil Ramdas

‘Ik hou van dit land, godverdomme,’ schreef Anil toen hij en Chandra in januari 1980 voor het eerst sinds hun vertrek uit Suriname weer terugkeerden.¹ Een liefdesverklaring en een vloek in één. Het zou een volmaakte samenvatting zijn van de manier waarop het land altijd in hem zou bestaan; als een plek om van te houden, en een plek om te vervloeken. Wat hij nog niet wist toen hij de hartenkreet in zijn dagboek neerschreef, was dat hij een paar weken later getuige zou zijn van een belangrijk historisch moment: een gebeurtenis die het besef zou inluiden dat de plaats die hij had verlaten in 1977, nog geen drie jaar later al niet meer dezelfde was.

Het land was na het afscheidsgeschenk ter waarde van 3,5 miljard gulden in een neerwaartse spiraal van corruptie en politiek gekonkel gevangen geraakt. De verregaande onvrede in de samenleving hierover zou grote gevolgen krijgen. Voor Anil en Chandra moest het op dat moment op zichzelf al een belangwekkende onderneming zijn geweest om voor het eerst naar hun geboorteland terug te keren. Chandra, toen pas negentien jaar oud, zou haar ouders en zusjes weerzien, en Anil, 21, zijn moeder en de kinderen die bij haar waren achtergebleven. Een spannend weerzien, waarbij wellicht grote verwachtingen meespeelden. Hoop over wat ze er zouden aantreffen, en hoe vertrouwd het allemaal weer zou aanvoelen. Nederland had twee jaar eerder een paradijs van beschaving geleken, maar nu ze er woonden,

beseften ze dat het leven er lastig kon zijn en dat de beschaving die Anil aan 'de' Nederlanders toedichtte, niet alomtegenwoordig was. In een interview in 1990 vertelde hij over het moment dat hij zijn onschuldige vertrouwen in de Nederlandse beschaving verloor. Op een Leids treinperron was hij er getuige van geweest dat een man zonder duidelijke aanleiding door een groep jongens in elkaar werd geslagen. 'Ik begreep dat ik weinig van Nederland wist en ik vroeg me af welke andere geheimen ik nog niet kende.' (Bleich 1990: 83) De gebeurtenis zette niet alleen Nederland voor Ramdas in een ander licht, ook Suriname begon hij op een andere manier te bekijken. Te waarderen, misschien zelfs.

Aanleiding voor hun reis was Anils kandidaatsscriptie. Hij wilde daarin de bebouwing van Nieuw-Nickerie onderzoeken. Tegelijkertijd kreeg hij nu de kans om zijn moeder en de rest van zijn familie te bezoeken. De reis werd nauwkeurig gepland, gezien de aantekeningen in zijn agenda van 1979/1980. Er was een waslijst aan dingen die moesten worden gedaan en moesten worden gekocht voordat de reis naar het land van herkomst aan kon vangen. De agenda van dit jaar staat vol met doorgestreepte taken: 'NBBS Reisverzekering, geldzaken (ponden, cheques) regelen, naar Tropenmuseum boeken terugbrengen, kado voor mommie, mousi, oma, pa, foto/diarollen kopen' et cetera.² Hij berekende de reis, en overwoog welke optie het goedkoopst was. Over de KLM – die waarschijnlijk rechtstreeks op Paramaribo vloog – noteerde hij met twee uitroeptekens erachter dat deze zes dagen in de week vloog. Waarschijnlijk was deze vlucht duurder dan de alternatieven die hij verder uitwerkte.³ Het werd uiteindelijk een reis naar Londen,⁴ waar hij eerst een vriend opzocht aan 85 Trentham Street, vervolgens Chandra – die een paar dagen later kwam – opving in de Earl Spencer Pub in Wandsworth op zaterdag 22 december 1979.⁵

Na het korte bezoek in Londen vlogen ze naar Barbados, waar ze overstapten op een vliegtuig naar Guyana. Daar, in Georgetown, begon het laatste staartje van hun lange reis naar Paramaribo.

Tijdens zijn verblijf in Suriname hield Anil een in groene zijde gebonden dagboek bij. Hoewel hij later zijn hele leven notitieboekjes

zou hebben – en bewaren – is dit dagboek een zeldzaamheid. Hij noteerde zijn indrukken erin en hoewel de beschreven pagina's spaarzaam zijn – hij leek geen natuurlijke affiniteit te hebben voor het bijhouden van een dagboek – was wat hij opschreef zeker waardevol. Het geeft een inkijkje in de ruwe Ramdas; zijn manier van kijken en schrijven voordat hij zijn teksten zou polijsten tot ze de volmaakte dichtheid van argumentatie en stijl hadden waarmee hij furore zou maken. Bovendien biedt het dagboek inzicht in hoe het voor hem was om voor het eerst terug te komen in het land dat hij had verlaten. Op 16 januari schreef hij:

Een beetje laat. Maar de energie liet het niet toe. Een onvoorstelbare loomheid slaat toe bij een toenemende strakte van een warme zon. De reis van Amsterdam naar London [sic], van London naar Paramaribo via Barbados, Port of Spain en Georgetown, (met als gevolg dat we onze koffers kwijt raakten) zal ik een andere keer beschrijven. Hier en daar liggen daar nog aantekeningen over.⁶

De observatie die hij later neerschreef, is verrassend ongepolijst. Vermoedelijk had hij het overgenomen van losse aantekeningen die hij had gemaakt over dat eerste moment van weerzien met zijn land, met zijn familie:

Het is ver over twaalf 's nachts. We gaan. Rijden Suriname in. Warm, vochtig, verbazingwekkend. Ik hou van dit land, godverdomme. Kijk, Chan, echte huizen. Door de stad. Onbeschrijfelijk. Geen verkeer, veel licht, het bekende Paramaribo. Thuis, even opgewonden. Voor mij wel warm. Omhelzingen. Mommie, Kawita. Binnen. Sherry drinken. Huis bewonderen. Er is veel veranderd. Beter, mooier, moderner. Alles ziet er keurig uit. We gaan ook naast. Ook al beter, keurig; Bewonderen. Halfdronken. Moe slaap alcohol opwinding enthousiasme weerzien zweet. Suriname.⁷

In zijn woorden klinkt ontegenzeggelijk zijn affectie voor het land door; het duizelde hem van de indrukken, de herinneringen die de geuren en de vochtige warmte oproepen, de liefde van zijn familie, de

bevestiging dat het hun goed ging. Het leek misschien wel alsof hij precies op de plek binnenliep die hij had willen weerzien; vertrouwd omdat het was zoals hij het zich herinnerde, maar ook vernieuwd en verbeterd omdat vooruitgang altijd al de bedoeling was geweest. Was dat misschien ook de reden geweest om Nickerie te kiezen als onderwerp van zijn kandidaatsscriptie? Hij ging ervoor terug naar de plek van zijn vroegste jeugd, de plek die hij later zou omschrijven als een kalme, overzichtelijke omgeving waarin hij vanzelfsprekend op zijn plek was geweest. Nu zou hij ernaar terugkeren als onderzoeker in opleiding en de kennis die hij had opgedaan toepassen. Niet alleen toepassen, maar zelfs gebruiken om de situatie te verbeteren.

Terug naar Nickerie

‘De nederzetting “Nieuw Nickerie” is de hoofdplaats van één der negen districten van Suriname.’ Zo begon Anil zijn kandidaatsscriptie in een nogal schools taalgebruik. Hij oefende dat jaar met zijn schrijven, en moest nog duidelijk zijn eigen stem vinden. Dat hij wel al interesse had in het vinden van een journalistieke stijl, blijkt uit de aantekeningen in zijn agenda. Daarin schreef hij dat hij de School voor Journalistiek in Utrecht had gebeld. Van onderwijscoördinator Jan de Vos hoorde hij dat het ‘[n]iet mogelijk [was] Journalistiek als bijvak te doen. Wel mogelijk om een beetje journalistieke vaardigheid op te doen door mee te draaien in bepaalde werkgroepen als gast gedurende bepaalde trimesters, die bepaalde onderwerpen/thema’s bestuderen.’ Waarschijnlijk was hij daarom doorverwezen naar het Instituut voor Perswetenschap, waarvan Anil noteerde dat ene F. Kempers een cursus Wetenschapscorrespondentie aanbood.⁸ Hier kon men ‘leren Wetenschappelijke taal om te zetten in dagelijkse’,⁹ iets wat Anil later op verschillende manieren zou doen. In zijn kandidaatsscriptie zou hij nog een schoolse, bijna brave stijl aanhouden. In zijn dagboek is echter te zien dat hij zich oefende in het kijken, daarbij betekenis zoekend in de details, of de persoonlijke verhalen:

Half slapend luister ik naar de geluiden die in dit vervallen goedkope hotelletje worden voortgebracht. Slaande deuren, stemmen, radio's, gelach, en de voetstappen op de nu reeds zanderige gang van de oude priester. Genietend van deze randtoestand probeer ik mij de actieve buitenwereld voor te stellen. De alles scheppende en vernietigende zon, de duizenden, miljoenen minuscule door de wind opgewaaide zanddeeltjes, de stille, oude, karakterloze houten bouwsels, de hemel en aarde trotserende bomen, de grote auto's en blote voeten: de drukke markt waar de huisvrouwen dubbeltjes en stuivers verzamelen in ruil voor tropische vruchten, zittend op de grond met hun waar op een plastic lakentje.¹⁰

Het fragment geeft een intiem inblik in Anils nog te vormen schrijverschap. Hij oefende met stijl en metaforen, herhaalde soms observaties die hij de moeite waard vond. Ook is hier te zien hoe hij naar de wereld keek; als een toneel met personages die min of meer overwelddigd zijn door de grote wereld. Het leest als een vooruitblik op de observaties die hij later zou opschrijven als *NRC*-correspondent in India. Tegen het decor van een 'alles scheppende en vernietigende zon' en 'door de wind opgewaaide zanddeeltjes' bewegen zich de kleine straatverkopers die hier al typisch zijn voor de figuren die hij later in zijn journalistieke werk zou opvoeren. Ogenscheinlijk onbeduidende mensen werden in Anils werk personages aan wie hij hoop kon toedichten, of die juist de verbeelding waren van het grote onrecht of het grote lijden in de wereld.

Ook waren hier al de opsommingen te onderscheiden ('Slaande deuren, stemmen, radio's, gelach...', 'stille, oude, karakterloze houten bouwsels') die typerend zouden zijn voor zijn latere stijl. Iets anders wat opvalt: de werkelijkheid was nooit ver weg. Of, anders gezegd, kijkend naar wat zich aan hem aandient, probeerde Anil iets te zeggen over het grotere geheel. Fictie was dan het invullen van de leemtes, van wat hij niet kon weten, maar wel kon interpreteren. Uit een langer dagboekfragment doemt een beeld op van een jongen die alles om hem heen observeert, er betekenis aan toedicht, en terwijl hij dat doet op zijn beurt door de omgeving wordt ingeschat (en misschien te licht wordt bevonden):

Ik zucht op het harde bed met het vuile laken. Mijn geest is klaar wakker, het lichaam laat op zich wachten. Genietend van deze randtoestand denk ik aan de dingen die vandaag zullen gebeuren. Vaste onderdelen zijn de alles scheppende en vernietigende zon, de duizenden, miljoenen minuscule zanddeeltjes die in de zweetdruppels proberen op te lossen en zich hechten aan lijf of katoen, de stille oude karakterloze houten bouwsels, de hemel en aarde trotserende bomen de grote auto's en blote voeten.

Maar daar wen je aan. Je went aan alles. Ook aan de misdaad die de gemeenschap pleegt door een weerloos meisje tot prostitutie te veroordelen alleen maar omdat ze haar armoede zat was en zwichtte voor de geneugten van de welvaart. Je vergeeft tenslotte iedereen, de dief, de pooier, de douaneambtenaar, de politieagent, omdat je per slot van rekening even machteloos staat tegenover hen als tegenover je eigen oncontroleerbare stoelgang of orgasme.¹¹

Het stuk eindigt met Anils interpretatie van hoe hij, of het personage waarin hij zichzelf heeft gegoten, door de anderen gezien wordt:

Eenmaal op straat met mijn bruine schooltas onder de arm word ik kritisch opgenomen door de genoemde wezenloos en verveeld voor zich uit starende gasten op het balkon. Ze kijken elkaar aan met een blik van wederzijdse verstandhouding: die rare knul die altijd zo gehaast rond rent met zijn boeken en z'n tas, die nooit tot iemand spreekt maar wel aandachtig alle gesprekken afluistert, die misschien niet onknop is doch een hoge mate van vrouwenschuwheid vertoont, die nooit gezellig met de rest lekker komt zuipen in de bar maar altijd een blikje bier koopt en wegloopt. Platgewalst door deze indrukken loop ik zonder om te kijken in de richting van het centrum.

Hij mag de twee andere gasten 'wezenloos en verveeld' vinden, maar zij vinden hem op hun beurt vreemd en niet op zijn plek. Hij is hier de onaangepaste vreemdeling die nooit eens een praatje aanknoopt, of gezellig een biertje meedrinkt. Hij is de merkwaardige buitenstaander die wel kijkt, maar zich niet laat zien.

Of de notitie waarheidsgetrouw is, doet er niet toe. Misschien was

het een vroege oefening in zelfrepresentatie, en probeerde hij uit in hoeverre het postuur van de schrijver als buitenstaander hem zou passen. Ook werpt het vragen op over hoe graag Anil als buitenbeentje gezien wilde worden. Want hij was wel degelijk ‘Surinaams’ genoeg om aansluiting te vinden, als hij dat had gewild. Misschien dat hij in werkelijkheid wél een biertje was gaan drinken met de andere hotelgasten, en dat daaruit interessante of gewoon gezellige gesprekken ontstonden, die niet bijdroegen aan het beeld dat hij had van hoe iemand als hij – een schrijver in spe, een onderzoeker – zich zou moeten gedragen. En liet hij ze daarom in deze schrijfoefening buiten beschouwing. Wat opvalt is dat hij in zijn dagboek aantekeningen geen heimwee toont, en ook geen herinnering en jeugdsentiment, naar het Nickerie dat hij kende uit zijn kinderjaren. In zijn werk zou hij later regelmatig¹² terugkeren naar de ‘serene momenten van geluk’ (Ramdas 2009: 117) die hij er beleefde, maar in zijn dagboek aantekeningen was zijn houding naar de omgeving die hem deels gevormd had, in 1980 al vrij afstandelijk.

Ontrederde arbeiders

De toon die hij in zijn scriptie gebruikte, verschilde enigszins van die in zijn dagboek. Vanzelfsprekend was hij in de scriptie minder zoekend, maar zijn stijl is alsnog redelijk soepel. Opvallend is dat Anil net als in zijn persoonlijke overpeinzingen, ook in zijn scriptie oog had voor de ‘gewone’ man en vrouw. Het doel van het onderzoek was om inzicht te krijgen in de specifieke problematiek van het district Nickerie. De hoofdstad beschreef hij als een aangename plaats, waar fraaie woningen herinnerden aan koloniale rijkdom en waar statige waterlelies op het kanaal dreven, met aan ‘weerszijden fiere koningspalmen zoals die alleen in de tropen voorkomen’. Maar wie verder de stad introk, kreeg al snel ‘in de gaten dat er iets mis is’.¹³ In Nickerie, een plek die ooit als veelbelovend werd gezien, leefde een belangrijk deel van de bevolking onder de armoedegrens. In zijn sociaalgeografische onderzoek naar de redenen hiervoor¹⁴ stelde hij de misstanden aan de kaak waarmee ‘deze ontrederde, bezitloze arbeiders’ gecon-

fronteerd werden. Zijn perspectief was uitermate geëngageerd, bijvoorbeeld in zijn conclusie dat: ‘Het “vrije spel der maatschappelijke krachten” op het platteland [werd] verloren door de kleine boeren en in de plaatselijke stad door het proletariaat.’ (Ramdas 1980: 111)

Kritiek op Nederland en het Nederlandse perspectief had hij ook. Over de arbeidsverhouding tussen de arbeiders op de rubberplantages werd vanuit het gezichtspunt van de werkgever geschreven dat men van het salaris prima kon rondkomen. Anil wees daarentegen op andere lezingen, vanuit het perspectief van de *balata bleeders* zelf. Hij noemde daarbij ook Anton de Kom, de auteur van *Wij slaven van Suriname*, die een rechtstreeks verband legde tussen de slavernij en de ‘dwangvoorschriften’ waaronder de arbeiders zwoegden. (Ramdas 1980: 31-32)

Hier tekende zich een van Anils vele perspectiefwisselingen af. In Suriname, zo zou hij tien jaar later in een interview vertellen, zag hij voorheen ‘ruwheid en barbarisme’. Toen hij in 1977 vertrok naar Amsterdam had hij een geïdealiseerd beeld van Nederland als een land vol ‘ontzettend slimme en belezen mensen’. (Bleich 1990: 83) Tegenover de – in zijn ogen – ruwe Surinaamse samenleving was Nederland een verademing. Maar toen hij zich realiseerde dat Nederland óók grof kon zijn, ook ruw en gewelddadig, loste zijn droombeeld abrupt op.

Zijn beeld van Suriname maakte een omgekeerde ontwikkeling door. Toen hij er in 1980 naar terugkeerde, vond hij de ‘ruwe’ manier van omgaan met elkaar ‘begrijpelijker, verklaarbaar. Ik zag het niet langer als typisch Surinaams, maar als gevolg van kolonialisme en imperialisme.’ (Bleich 1990: 83)

Hij wisselde daarmee niet zozeer het ene perspectief voor het andere in. Eerder voegde hij steeds een andere manier van kijken toe – daarmee zijn blik op de wereld verrijkend.

De coup

In de vroege ochtend van 25 februari 1980 voer een patrouilleboot de Surinamerivier op. In de stilte van de aanbreekende ochtend werd vanaf die boot het hoofdbureau van de politie in brand geschoten.

Het houten gebouw vatte meteen vlam. Twee mensen die op dat moment in de cel zaten, stierven in de vuurzee die ook een aantal naastgelegen gebouwen vernietigde. In de loop van de dag werden meerdere belangrijke gebouwen bezet: het post- en telegraafkantoor, het parlement, radiostations en de krantengebouwen. Na een paar uur werd duidelijk wat er aan de hand was; een groep van zestien militairen, onder leiding van de voormalig militair sportinstructeur en thans sergeant-majoor Desi Bouterse, had de regering omvergeworpen. Vijf mensen kwamen daarbij om, een onbekend aantal raakte gewond.

Anil lag die ochtend te slapen in zijn bed in het huis van zijn moeder. Hij maakte van die dag geen aantekeningen, in elk geval niet in het groene dagboek dat hij die maanden bij zich droeg. Hij noemde de coup of zijn ervaring ermee ook niet – of slechts zijdelings – in de kandidaatsscriptie die hij een paar maanden later, in december 1980, inleverde. Waarschijnlijk was hij eerst verrast, zoals de meeste mensen in Nederland én in Suriname, en bekeek hij de situatie daarna afwachtend, in de wetenschap dat hij familie en vrienden had in Suriname die rechtsreeks onder invloed stonden van de machtswisseling. In zijn terugblik op de roerige periode rondom de staatsgreep schreef oud-minister Jan Pronk over de eerste, schijnbaar bedaarde reactie van de Surinamers: ‘De bevolking reageerde gelaten, afwachtend, niet afwijzend. Men was niet uitgelaten, niet uitgesproken enthousiast. [...] Men bood echter geen verzet, misschien omdat men van het verdreven regime weinig meer verwachtte, maar ook uit vrees. De meeste mensen keken de kat uit de boom.’ (Pronk 258)

Het was het publiek niet meteen duidelijk wat de coupplegers wilden. Dat kwam ook omdat de militairen zelf geen vastomlijnd plan hadden. De aanleiding voor de coup was dan ook eigenlijk niet meer geweest dan ‘een uit de hand gelopen arbeidsconflict’, zoals Pronk het noemde. (Pronk 254) Het was het gewelddadige resultaat van de spanningen die in het leger waren opgelopen. Een jaar eerder, in 1979, had een aantal militairen uit onvrede over hun arbeidsvoorwaarden en loon een vakbond opgericht (de BoMiKa, Bond van Militair Kader). Legerleider Elstak verbood de bond, waarna de regering-Arron de

politie afstuurde op de demonstrerende en ongewapende militairen. Wat volgde was de bezetting van een kazerne door de leden van de verboden vakbond. De legerleiding reageerde daarop door drie Bo-MiKa-bestuursleden voor de krijgsraad te dagen op grond van verdenking van militair oproer. Op 26 februari 1980 zou de raad uitspraak doen, en verwacht werd dat de drie bestuursleden schuldig bevonden zouden worden. Daarom besloot een aantal militairen, onder leiding van Desi Bouterse die voorzitter van de vakbond was, om de nacht voorafgaand aan de uitspraak, wanneer niemand het verwachtte, de regering omver te werpen. Er was geen sprake van een revolutie, en aan de actie lag bepaald geen politieke ideologie ten grondslag. Volgens Jan Pronk was de Nederlandse overheid dan ook volledig verrast door het gebeuren. Men was zich er terdege van bewust geweest dat jonge, arme naties een zeker risico lopen om slachtoffer te worden van een staatsgreep. Men had rekening gehouden met een aantal scenario's, maar Suriname had geen ervan doorlopen: er was geen interne strijd die voornamelijk gericht was op macht, zoals in Paraguay, geen etnische burgeroorlog zoals in Sudan, geen complexe sociaal-economische tegenstellingen, zoals in Guatemala, geen linkse staatsgreep (Cuba) maar ook geen rechtse (Chili). Wat het dan wel was? In zijn boek over de opkomst van Desi Bouterse wijst historicus Pepijn Reeser erop dat de staatsgreep voortkwam 'uit gekwetste trots en de gedachte dat alles beter zou gaan als de falende politiek buitenspel werd gezet'. (Reeser 168)

Geen ideologie, dus. En geen plan, anders dan dat men het reilen en zeilen in het Surinaamse leger naar eigen hand wilde zetten, en dat men de zittende orde die een andere mening toegedaan was, een lesje wilde leren.

Deze lezing komt overeen met de manier waarop Anil zijn ervaring van die bewuste februaridag in 1980 verwoordde. Hij schreef er bijna twintig jaar later over in *Paramaribo, de vrolijkste stad in de jungle*. Het is onduidelijk in hoeverre de herinnering aan dat moment gekleurd werd door de kennis die hij inmiddels had (de decembermoorden hadden toen immers al plaatsgevonden – waarmee het gevaar van

Bouterse evident was geworden). Zijn verslag leest als een hoofdstuk uit een avonturenroman:

De volgende ochtend, vlak na zonsopgang, kwam Emile mijn kamer binnenstormen, alsof hij mijn koffiejongen was. Hij beweerde dat er iets gebeurde in de stad, en inderdaad hoorde ik kanonschoten. Maar die hoor je wel meer, op verjaardagen van leden van de koninklijke familie van Nederland – dat Suriname intussen al 5 jaar onafhankelijk was, was me in die vroege uren ontgaan. [...] Hij had een vriend gebeld die ons met een auto kwam halen. Ik wankelde het bed uit en stapte ongeschoren en ongewassen in de auto. Ze deden maar. De stad bleek een chaos van rennende en schreeuwende mensen en niemand die wist wat er aan de hand was, behalve dat er geschoten werd bij de Heiligenweg. Die weg konden we met de auto niet bereiken, het laatste deel legden we te voet af, Emile door zijn sensatiezucht in alle staten. Toen zagen we het. Vanaf de rivier werd met kanonnen geschoten op het politiebureau, dat voor onze ogen in brand vloog. Op de grond, waar normaal de bussen stopten, lagen her en der lijken. In de toekijkende menigte herkende ik een blanke vriend uit Nederland die kort en bondig uitlegde dat de militairen bezig waren de regering weg te schieten en het land over te nemen. Het woordje staatsgreep was nog geen gemeengoed. Hij was amper uitgesproken of hij werd aangevalen door een meute zwarte jongens, die deze enige blanke jongen in elkaar sloegen. En Emile, mijn held, greep in en verjoeg de geweldenaars. Tegen mij zei hij dat het voor mij ook beter was naar huis te gaan; In de stad waren er op dat moment inderdaad alleen creoolse schoffies en het plunderen van de winkels was al begonnen. Ik liep naar huis, een weg van meer dan vijftien km in een stad van rondrennende vrouwen, brekend glas en lacherigheid. Dat is wat me nog het meest is bijgebleven: de lacherigheid. Niemand wist wat een staatsgreep was, nota bene gepleegd door jonge jongens die amper hun mulo hadden gehaald. Maar de militairen hadden wel een draaiboek: een persverklaring waarin de woorden ‘nooit ofte nimmer’ veelvuldig voorkwamen. Plunderaars en allerhande kleine boefjes werden voor het oog van de camera in het kampement afgeranseld, er moest immers orde worden gebracht – in een chaos die de militairen zelf hadden gecreëerd, maar zo gaan die dingen. (Ramdas 2009: 179-180)

Een hoofdstuk uit een avonturenroman, dus. Waarbij nog maar de vraag is wat Anil hiervan werkelijk had meegemaakt, en wat hij voor de smaak had toegevoegd. Het politiebureau werd immers 's ochtends vroeg onder vuur genomen. Was Anil toen al op straat? En hoe toevallig was het dat hij juist op dat moment aan de Waterkant bij het politiebureau stond en kon navertellen dat deze 'voor onze ogen in brand vloog'? Van de Waterkant naar zijn moeders huis in Beniespark, waar hij toen logeerde, meet het hemelsbreed zo'n 5 kilometer. Zijn tocht naar huis, die hij beschreef als 'een weg van meer dan vijftien km in een stad van rondrennende vrouwen, brekend glas en lacherigheid' was dus in elk geval voor wat betreft de afstand aanzienlijk overdreven. Ook de beschrijving van de lijken die her en der bij de bushaltes lagen, lijkt gezocht. De vijf dodelijke slachtoffers die die dag vielen waren de luitenant die de Memre Boekoekazerne bewaakte (hij werd van achteren doodgeschoten door een couppleger), een politieagent die polshoogte kwam nemen, een militair die het wapendepot bewaakte en twee gevangenen die in de cel zaten toen het politiebureau afbrandde. Van lijken 'her en der' op straat was geen sprake.

Dat er niet letterlijk een bende woestelingen door de stad was getrokken, willekeurig (burger)slachtoffers makend, zoals Anil het later zou neerschrijven, was niet wat hij twintig jaar later wilde vertellen. De militairen waren juist doelgericht bezig de belangrijkste punten in de stad te overmeesteren en bemoeiden zich (nog) niet met de burgers. Maar van chaos was wel degelijk sprake. Niemand wist wat er precies aan de hand was, terwijl het ene na het andere gebouw werd ingenomen en de acties van de militairen soms erg willekeurig leken te zijn.

Na de coup werd de leiding van het land (militair, politiek en bestuurlijk) door de Militaire Raad overgenomen. Het begon griezelig veel op een land in oorlog te lijken door de prompt ingestelde avondklok, die burgers verbood om zich vrijelijk op straat te begeven, én door de alomtegenwoordige aanwezigheid van gewapende militairen die nu ook de handhaving op straat van de politie over hadden genomen. Wie van de chaos gebruikmaakte om winkels te plunderen, werd door

soldaten opgespoord en openlijk afgeranseld. Dit moest duidelijk maken dat er met de nieuwe machthebbers niet te sollen viel, en dat de militairen geenszins van plan waren om het land in handen van boeven en opportunisten te laten vallen. Sommigen vonden dat het een teken was dat de leiding van het land bij een gedisciplineerd militair apparaat in goede handen was. Maar in de weken die volgden kon iedereen in Paramaribo een groep overmoedige soldaten tegenkomen, vol branie en overtuiging omdat ze hadden gedaan wat niemand – zij zelf in de laatste plaats – voor mogelijk had gehouden: een officieel ingestelde regering omverwerpen. Wie maakte hun nog iets? Veel Surinamers hadden vernederende ontmoetingen met jonge, overmoedige en machtswellustige soldaten. Ook Anil ontkwam er, in de dagen na de coup, niet aan:

Ik [...] wandelde op de tweede of derde avond tegen een uur of acht naar de winkel. Bij terugkeer hoorde ik een busje achter me komen, wat me op dat moment nog niet verbaasde. De winkel was ook gewoon open geweest, het leven gaat door. Maar het busje stopte achter mij en bleek vol te zitten met heel jonge soldaten met enorme machinegeweren. Net als in een film werd ik tegen de bus geduwd en gefouilleerd, mijn bezittingen (twee flessen cola, een fles bier en kleingeld) werden ‘geconfisqueerd’, zoals de soldaten dat zeiden, terwijl ik ervan overtuigd was dat niemand in dat busje dat woord had kunnen spellen, en ik werd gesommeerd naar huis te gaan. Nee, niet wandelend, maar rennend, met het busje op mijn hielen en de schaterende soldaten die zich tegoed deden aan mijn cola en bier.

Dat was dus de avondklok. Dit was dus een militaire staatsgreep. (Ramdas 2009: 180-181)

Deze concrete historische gebeurtenis leefde door in zijn herinnering, en hij gebruikte hem om het persoonlijke, politiek te maken. Het bijna filmisch navertellen van wat hem overkwam, waarbij sommige dingen net iets dikker werden aangezet, had méér dan alleen de functie van een ‘mooi’ verhaal te vertellen. Het was een manier om het verleden – dat wat verloren was geraakt – terug te brengen door het tot leven te laten komen bij de lezer. ‘Het delen van de persoonlijke

herinnering is daarom een sociale, en in ruimere zin een politieke daad,' legde hij zijn poëtica later aan zijn lezer uit. 'Het is de taak, de verantwoordelijkheid, de heilige plicht van deze schrijvers om steeds weer op en neer te reizen van het heden naar het verleden, steeds weer een bezoek te brengen aan dat vaderland in het eigen hoofd of in het hoofd van anderen, en ons te vertellen wat men gevonden of verloren heeft.' (Ramdas 1993a: 29)

De wereld die Ramdas in februari 1980 leek te verliezen, was misschien de wereld die hij had achtergelaten en die in hoog tempo aan het verdwijnen was. Een plek die weliswaar niet zonder fouten was, en die hij veelvuldig en hartstochtelijk zou bekritisieren, maar die bij zijn vertrek in '77 nog niet reddeloos verloren was. Het was een plek waar naar hij tot dat moment nog vast van plan was terug te keren. Zijn kandidaatsscriptie was een van de vele stappen in die richting geweest; terug naar huis, met de kennis uit het verre buitenland, om die plek in al zijn onvolkomenheden beter te maken, verder te brengen. Die ochtend in 1980 werd echter wel duidelijk dat Suriname in die paar jaar dat Anil weg was, ongemerkt en onherstelbaar veranderd was. De plek die zo levendig in zijn herinnering bestond, zou voor altijd verloren blijken.

